

Demkó Attila

Románia kül-, biztonság- és szomszédságpolitikája és az Európai Unió csatlakozás

Míg Románia belpolitikája, a politikai, gazdasági szereplők mentalitása általában hátrányként jelenik meg a csatlakozás szempontjából, a nagy múltú román külpolitika (illetve annak részterületei és a biztonságpolitika) sikerterületnek számít. Kétségtelen tény, hogy Románia nemzetközi elfogadottsága 1989, de akár 1999 óta is sokat javult, és ez jelentős részben a hatékony külpolitikának tudható be. Mindez azonban nem jelenti azt, hogy a jelenlegi bukaresti kül- és biztonságpolitikai kurzus bizonyos tendenciái nem jelentenek kockázati tényezőt a csatlakozás szempontjából.

A román külpolitika két alapvető célja Románia integrációja az európai és euroatlanti politikai, gazdasági és katonai szervezetekbe, illetve regionális középhatalmi státusának elfogadtatása a Balkánon. Az előbbit Bukarest egyértelműen deklarálja, az utóbbi pedig időnként kimondva, máskor kimondatlanul van jelen a román külpolitikában. A két fő cél, illetve a nyugati integráció két eleme azonban nem mindig kompatibilis egymással, sőt a regionális ambíciók jelenthetnek akár akadályozó tényezőt is az európai integráció szempontjából. Ugyanez részben igaz a NATO és az EU-integráció között feszülő ellentmondásokra is. A következőkben az kerül megvizsgálásra, hogy milyen antagonizmusok feszülnek az európai integráció, illetve a román kül-, biztonság- és szomszédságpolitika között.

1. A román NATO és EU-integrációs politika ellentmondásai

Sokáig axima volt Közép- és Kelet-Európában, hogy a NATO és az EU-csatlakozás egymással erőteljesen összefüggő, egymást segítő folyamatok. Az euroatlanti viszony jelentős megromlása, a francia-német blokk és az angolszász hatalmak közötti feszültség kieleződése miatt már nem feltétlenül van így. Azt is figyelembe kell venni, hogy a NATO-csatlakozás, illetve az azzal együtt járó kötelezettségek a vártnál jelentősebb erőfeszítéseket igényelnek a csatlakozó országoktól. Ez különösen igaz Romániára.

A terrorizmus elleni háború megindulása előtt a román pozíciók kifejezetten rosszak voltak, elsősorban az ország nem megfelelő gazdasági teljesítménye és politikai életének bizonytalanságai miatt. A haderő állapota is jelentős kívánni valókat hagyott maga után, előrelépés olyan fontos, de nem központi területeken történt, mint a civil kontroll. Bukarest – érzékelve esélyeinek gyenge voltát – minden tőle telhetőt megtett a NATO-csatla-

kozás elérése érdekében, beleértve erőn felüli vállalásokat a hadsereg átalakítása és a külföldi missziókban való részvétel terén.

Az ország az elmúlt években európai összehasonlításban jelentős erőfeszítéseket tett, nemzeti össztermékének több mint 2%-át költötte védelemre, és elkötelezte magát, hogy a 2%-os szintet 2007-ig fenntartja.¹ Bukarest emellett aktívan részt vesz a terrorizmus elleni háborúban. A balkáni jelenlétén túl² Románia jelentős szerepet vállalt Afganisztánban 400 fős gyalogsági zászlóaljával, katonai rendőr szakaszával és a szállításokhoz felajánlott C-130-as repülőgéppel.³ Bukarest egy kisebb egységgel hozzájárult az ISAF-hez is. Az Iraqi Freedom műveletben Románia kezdetben egy vegyvédelmi egységgel vett részt, majd komoly szerepet vállalt egy összesen 700 fős egységgel.

Mindez jelentős összegeket emésztett fel. Az Enduring Freedom művelet éves szinten közel 28 millió dollárjába került a román adófizetőknek, az ISAF 8,4 millió dollárba, de negyedmillió dollárt fordítottak a floridai tampai parancsnokságra vezényelt román tisztek küldetésére is. Az amerikai támogatás ellenére hasonló nagyságrendű összeget igényel az iraki kontingens fenntartása is. Mindent egybevéve Románia, minden belső nehézsége ellenére, több mint 90 millió dolláros nagyságrendben költött 2003-ban nemzetközi műveleteire, elsősorban az Amerikai Egyesült Államokat támogatva.⁴

Politikai téren ugyancsak egyértelmű volt 2002–2003-ban az amerikai orientáció. 2002 augusztusában az Európai Unió nyíltan kifejezett ellenérzéseit figyelmen kívül hagyva Románia kétoldalú megállapodást kötött az Egyesült Államokkal arról, hogy a békefenntartó küldetésekből szolgáló amerikai katonák nem állíthatók a Nemzetközi Büntetőbíróság elé.⁵ A Biztonsági Tanács nem állandó tagjaként Bukarest (akárcsak Szófia) teljes mértékben kiszolgálta Washington kívánságait az iraki háború előtt a francia–német–orosz tengely és az amerikaiak közötti súlyos diplomáciai viták során. Ennek köszönhetően 2003 elejére Románia egyike lett azon kevés országoknak, amelyre a Bush-kormányzat teljesen megbízható szövetségesként tekintett.⁶ A katonai és diplomáciai erőfeszítések nem is maradtak válasz nélkül, amit jelzett a korábban valószínűtlennek tűnő NATO meghívás, George Bush elnök bukaresti látogatása, a washingtoni román diplomáciai képviselőt kiemelt módon való kezelése és egyéb diplomáciai gesztusok sora.

Az ún. vilniusi levél 2003. februári aláírása, mely kapcsán Románia kilenc másik NATO aspiráns országgal együtt támogatta meg az izolálódó amerikai diplomáciát röviddel az iraki háború kitörése előtt, azonban a nyilvánosságnak is megmutatta Bukarest NATO integrációs politikájának veszélyeit az EU-integrációra nézve. Az Unió és Románia között az előző években folyamatosak voltak a súrlódások. 2002 augusztusában például botrányt okozott az Európai Bizottság romániai delegációjának, Jonathan Scheelenek állítólagos lehallgatása a román titkosszolgálat által. Informális csatornákon és a sajtó útján Brüsszel komoly figyelmeztetést küldött Romániának az ügy miatt.

A jelentős illegális román bevándorlást pedig még olyan államok is nehezményezték (Nagy-Britannia és Spanyolország), amelyek egyébként a 2002 folyamán kialakult transzatlanti szakadéknak az amerikai oldalán voltak.

A legsúlyosabb konfliktusok azonban Franciaországgal alakultak ki. A francia diplomácia már 2002 során is egyre nagyobb gyanakvással figyelte Románia egyértelmű amerikai orientációját, a Ion Iliescu elnök vezette csoport erős kapcsolatait washingtoni politikai és gazdasági tényezőkkel. Franciaország, valószínűleg nem függetlenül diplomáciai sérelmeitől, különösen élesen vetette fel Bukarest felé az illegális bevándorlás problémáját is. A vilniusi levél kapcsán pedig ez a feszültség a legerőteljesebb figyelemztetés formájában jelent meg. Chirac francia elnök, Romániára és Bulgáriára célozva arra utalt, hogy ezen országok európai integrációs esélyei eleve nem a legjobbak, de „ha rontani akartak helyzetükön, ennél jobb utat nem is találhattak volna erre”. Németország kevésbé udvariatlanul, de hasonló üzenetet fogalmazott meg a tíz aláíró, így Románia irányában is.

A román politika természetesen érzékelte, hogy egyértelmű kiállása az USA mellett milyen károkat okoz európai kapcsolataiban. Sajátos ingajátékkal próbáltak például a Nemzetközi Bíróság ügyében mindkét félnek megfelelni, csak azután álltak egyértelműen az Egyesült Államok mellé, miután ez a kísérlet nem sikerült. A NATO-csatlakozás lezárulásával és az EU csatlakozási folyamat felgyorsulásával azonban várhatóan Románia egyre inkább az európai, ezen belül is a francia és német véleményeket fogja nagyobb mértékben figyelembe venni. A külpolitika pragmatikus átértékelésének már vannak jelei. Mircea Geoană külügyminiszter áprilisban kijelentette, hogy „Románia nem akar egy olyan EU-hoz csatlakozni, amely nem globális játékos”. Felhívta a figyelmet arra, hogy az USA már kiépítette pozícióit a Kaukázus és Közép-Ázsia stratégiai pontjain, és ezt az EU-nak is meg kell tennie.⁷ Ezzel a román külügyminiszter egyértelműen az EU-t az USA-val egyenértékű globális tényezőnek kiépíteni kívánó gaullista külpolitikának tett gesztust, és ez valószínűleg még csak a kezdet.

A kár azonban már megtörtént. Románia NATO és EU integrációs céljai Bukaresten kívül álló okokból ugyan, de ellentmondásba kerültek. A NATO-csatlakozásra és a missziókra áldozott jelentős összegeknek – amelyek elősegíthették volna az ország gazdasági fejlődését az EU-csatlakozás előtt – egyelőre csak a politikai hozadékuk érett be. A remélt anyagi nyereség még várat magára, és valószínűleg soha nem fogja elérni a román remények nagyságrendjét.⁸

2. A román biztonságpolitika ellentmondásai

Míg a román külpolitika – feszültségeket keltve ugyan az EU viszonylatában – kifejezetten jól szolgálta a NATO tagság elérését, a biztonságpoli-

tikában uralkodó hagyományos gondolkodás hosszabb távon sem a NATO, sem az EU irányában nem vetíti előre az ország hatékony szerepvállalását ezen szervezetek biztonságpolitikai tevékenységében, katonai műveleteiben.

A világban uralkodó tendenciák a könnyebb, rugalmasabb, gyorsan bevethető erők kialakítása felé mutatnak, és ez különösen igaz a NATO- és az EU-tagállamok erőire. Románia ehhez képest – ellentétben a legtöbb volt szocialista országgal – egészen a kilencvenes évek közepéig alig csökkentette csapatainak létszámát a hidegháborús szinthez képest,⁹ és egyértelműen egyfajta mennyiségi szemléletből, a Bécsi-szerződés keretein belül ugyan, de nagyon sokáig rendszerben tartott kifejezetten elavult eszközöket.

Románia jelenleg is nagyon jelentős összegeket költ hagyományos fegyverzetének megerősítésére, az elavultnak tekinthető szovjet technika felújítására. A MiG-21 M/MF modernizációs program során az elmúlt években 105 vadászgépet újítottak fel, darabonként 3 millió dollárért, izraeli segítséggel. Bár a gépek harci képességei jelentősen növekedtek, azok semmilyen szövetséges műveletben nem lesznek képesek szerepet vállalni, és nem jelentenek hozzáadott értéket az EU számára sem a prognosztizálható jövőbeli akciókban. Természetesen ez a program még azelőtt indult, hogy a NATO- és az EU-csatlakozás elérhetetlen célból elérhető realitássá lett,¹⁰ de folytatása és a gépek fenntartása erőforrásokat vonhat el a hasznosabb projektektől.¹¹ Az Avioane Craiova gyárban jelentős erőfeszítések folynak IAR-99 Őroim gyakorló és könnyű támadó repülőgép programjának fenntartására, ennek keretében került a kormány által megrendelésre 24 IAR-99 felújítása 2000-ben, 2002 közepén már átadták az első példányt, és 2005-ig mind a 24 elkészül.¹² A Őroim, akárcsak az IAR-330 SOCAT helikopter program, aligha lesz versenyképes nemzetközi szinten a rendkívül telített piacon, így ezek a programok sem a haderő valódi modernizációját, sem a hosszú távú gazdasági érdekeket nem szolgálják. Ugyanígy jellemezhető az MLI-84M páncélozott szállító harcjármű¹³ és a TR-85 harckocsi felújítási programja is. Minderre Románia több mint 290 millió dollárt fog költeni a következő 5 év során. Az ország hasznos NATO- és EU-taggá válását azonban a 2003-ban nyilvánosságra hozott programon belül szinte csak a használt amerikai C-130B Herculesek beszerzése szolgálja.¹⁴

Mindez annak fényében különösen érdekes, hogy a román reformtervezet, az „Objective Force 2007” kisebb, könnyebb és mobilabb hadsereget irányoz elő.¹⁵ Ebből legfeljebb a kisebb látszik valószínűnek megvalósulni, a haderő 90 000 főre történő csökkentésével.¹⁶ A fejlesztések olyan nehezen telepíthető, a nyugati országok erőivel nem, vagy kis mértékben kompatibilis nehézerők fennmaradását fogják hozni, melyek a deklarált célokkal ellentétben nem járulnak hozzá a nemzetközi műveletekben történő részvételhez.

A háttérben rejlő ok valószínűleg a román biztonságpolitikai gondolkodásban rejlő ellentmondás. Ennek meghatározója látszólag az integrációs politika, és kétségtelen, hogy fontos változások történtek az elmúlt években, de a hagyományos reflexek nem tűntek el, sőt nagyon is erősek maradtak, különösen a szomszédos országokkal kapcsolatban (lásd a következőkben). Ezért nem tud a román biztonságpolitika túllépni a mennyiségi szemléleten és a területvédelem koncepcióján, amely a fent említett fejlesztésekben nyilvánul meg, és ezért hajlamos presztízsbetűzésre. Ez önmagában természetesen nem akadályozó tényező Románia európai integrációja előtt, de – akárcsak a békefenntartásban történő nagyarányú szerepvállalás – dollár-százmilliókat von el a valódi feladatoktól, így közvetve nehezíti az ország felzárkózását Európához.

3. A román szomszédságpolitika ellentmondásai

A rendszerváltás előtt Jugoszlávia kivételével Romániának kifejezetten rossz kapcsolatai voltak szomszédaival. A Szovjetunióval a román vezetés reformellenessége és az 1947 előtt Romániához tartozó területekre irányuló ambíciók, Bulgáriával egyes román üzemek súlyos környezetszennyezése, Magyarországgal pedig a magyar közösséget sújtó egyre komolyabb intézkedések terhelték meg a viszonyt. A Ceaușescu rezsim bukása után a Ion Iliescu elnök nevével fémjelzett vezetés javítani próbálta a kétoldalú kapcsolatokat a környező országokkal, de csak részleges sikereket ért el (elsősorban Magyarországgal, Bulgáriával és Jugoszláviával kapcsolatban¹⁷), mivel a viták alapját képező kérdésekben nem sikerült Romániában megfelelő előrelépést elérni.

A román szomszédságpolitikában a Demokratikus Konvenció 1996. novemberi győzelmével történtek mélyebbre ható változások. Magyarországgal megindult egy valódi közeledési folyamat, amelyet kölcsönös gesztusok sora tett lehetővé, növekedett a konstruktivitás Moldávia felé, javult a viszony Bulgáriával, és Ukrajna irányában is történtek próbálkozások. Jugoszláviával 1999-ig jól alakultak a kétoldalú kapcsolatok, amelyeket a NATO Románia által is támogatott¹⁸ akciója szakított meg. Ez a folyamat azonban nem volt ellentmondásoktól mentes, és mint az a PDSR/PDS választási győzelme után különösen nyilvánvalóvá vált, bizonyos sztereotípiák továbbra is politikaformáló tényezők maradtak.

Ma, az európai integráció küszöbén, a szomszédsági kapcsolatok terén minden tekintetben rendezett viszonya Romániának csak Szerbiával van, bár Bulgáriával való – korábban környezeti és infrastruktúra-fejlesztési kérdések miatt megterhelt – viszonya jelentős mértékben javult a sikeres közös NATO-csatlakozási kampány kapcsán. A legproblematikusabb szomszédos ország Ukrajna. Kijev és Bukarest kapcsolatait megterheli a moldáv

kérdés¹⁹, a dunai hajózás ügye²⁰, az ukrainai román kisebbség helyzete, és elsősorban egy komoly területi vita. Ez utóbbinak két vetülete van. Egyrészt a Romániától 1940-ben elcsatolt Észak-Bukovina, Dél-Besszarábia és a Herta vidék tekintetében²¹ a „független Ukrajna létrejöttékor Bukarest többször és változatos formában nyilvánította ki területi igényét Ukrajnával szemben. (...) 1993 áprilisában a román kormány olyan jegyzéket juttatott el az ukrán külügyminisztériumhoz, amely szerint Bukarest érvénytelennek tekintí a határok rendezéséről 1948-ban és 1961-ben aláírt román-szovjet megállapodásokat”²². Bár Románia az 1997 júniusában aláírt alapszerződésben „történelmi áldozatot” hozva lemondott területi igényének nagy részéről, a kétértelműség a politikai közbeszédben (nem csak a kifejezetten szélsőséges pártok részéről) fennmaradt, és nem sikerült megoldani az Ukrajnához tartozó, de Románia által követelt Kígyó-sziget problémáját.²³ A területi vita miatt a két ország között tartós ellentétekkel lehet számolni, amelyek valószínűleg Románia EU-csatlakozása után is fenn fognak maradni.

A másik neuralgikus pont a moldáv reláció. Moldávia tekintetében feszültséget kelt az, hogy Bukarest hosszú távon továbbra is a két állam egyesítésére törekszik, míg ezt a moldáv politikai erők többsége elutasítja. Chişinău tiltakozása ellenére a román hatóságok több százezer moldáviai állampolgárnak állítottak ki román útlevelet, bár a kettős állampolgárságot a moldovai fél nem fogadta el, és folyamatosan tiltakozik ezen gyakorlat ellen. Románia emellett az elmúlt években alig leplezetten próbálta befolyásolni a moldáv belpolitikai folyamatokat, anyagilag támogatva az unionista Kereszténydemokrata Néppártot.²⁴ A konfliktust 2002 első felében az tette különösen élessé, hogy a Moszkva támogatását maga mögött tudó chişinăui kormányzat nyíltan tiltakozott a román lépések ellen, és maga is egy sor antidemokratikus lépéssel növelte a feszültséget. A konfliktus jelentősen destabilizálta Moldáviát, és ezzel kiváltotta az EU rosszallását, amit az diplomáciai források szerint jelzett is Bukarestnek.

Bukarest és Budapest viszonyának vizsgálata túlmutat ezen elemzés keretein. Kétségtelen tény, hogy Románia Magyarországon az EU-integráció szempontjából fontos államot lát, és ez jelentős mértékben meghatározza külpolitikája irányvezetését. Az sem kétséges, hogy román-magyar partnerség erősítő elemeként jelentkezett az RMDSZ-nek tett gesztusok sora. Ugyanakkor az már megkérdőjelezhető, hogy román részről valódi szemléletváltás történt volna, vagy – akárcsak a többi szomszédsági viszonylatban – az integrációs cél gyűri maga alá a hagyományos reflexeket. A regionális politika érdekes kilengései még így is felülmúlják az európai átlagot, bár nem példátlanok, ha olyan EU tagállamokat veszünk összehasonlítási alapul, mint Görögország.²⁵

Konklúzió

Kétségtelen tény, hogy a román kül- és biztonságpolitika az utóbbi időszakban jelentős sikert ért el az ország NATO-csatlakozásával. Ez a siker azonban, áttételes hatásai miatt, nem jelentkezett pozitívumként az ország európai integrációs erőfeszítései terén. Románia belső gyengeségeit hagyományosan erős, időnként az ország pénzügyi lehetőségeit meghaladó aktivitással próbálta ellensúlyozni. Ez a taktika azonban az EU esetében, tekintve, hogy a szervezetben való részvételnek elsősorban politikai és gazdasági követelményei vannak, nem lehet hatásos. Sőt, a külpolitikai, katonai aktivitás, amellyel, hogy szembeállította az országot egyes európai szereplőkkel, anyagi forrásokat von el olyan területektől, amelyek kulcsfontosságúak a csatlakozás szempontjából. Ugyanez igaz a román haderőfejlesztésre is, mely méretében és irányában nem felel meg a jelenlegi amerikai és európai trendeknek. Románia egy olyan hagyományos, nehezen telepíthető haderőt épít, amely nemcsak az EU-ban, hanem a NATO-ban is komolyan korlátozni fogja hatékonyságát.²⁶ A román szomszédságpolitika ugyancsak olyan terület, amely nem kifejezetten segíti az ország európai integrációját. A régi reflexek ugyan az integrációs kényszer miatt kevésbé mutatkoznak meg élesen, de egyes EU-tagországok még így is gyanakodva figyelik Bukarest bizonyos lépéseit, elsősorban Moldáviával kapcsolatban.

Mindez azonban nem jelenti azt, hogy Románia az elmúlt években folytatott külpolitikája az EU-csatlakozás komoly akadálya lenne. Bukarest a szomszédság- és biztonságpolitikában biztosan nem, de a transzatlanti világ idején az Amerikai Egyesült Államok irányában tett gesztusaival sem lépte át azt a határt, ami már döntően befolyásolná csatlakozási esélyeit.

Jegyzetek

¹ Magyarország nemzeti össztermékének eközben 1,5%-át költi védelemre, és hosszú távon is csak 1,81% mellett kötelezte el magát.

² Románia az SFOR-ban és a KFOR-ban az elmúlt években átlagban 350 fővel vett részt.

³ A román alakulat részt vett harcokban is, és eddig 2 fő veszteséget szenvedett. Amerikai részről a román erők tevékenységét elismerés övezi.

⁴ Lásd Román katonai részvétel, <http://www.hhrf.org/frissujsg/02dec/fu21206.htm>

⁵ *Kisebbségi Figyelő*, 2002. szeptember 16. Kiadja a Magyar Országgyűlés Külügyi Hivatala.

⁶ Bob Woodward: *Plan of Attack*. Simon & Schuster, New York, 2004. 221.

⁷ Brooks Tigner: EU Security Lies Beyond Borders: Romanian Official. *Defense News*, 2004. április 19. 16.

⁸ Románia deklarálta abban reménykedik, hogy részt vehet az új iraki és afgán hadsereg felszerelésében. A remény nem teljesen megalapozatlan, az azonban kétséges, hogy az igazán nagy üzletet jelentő légierő, illetve a gépesített alakulatok felfegyverzésében részt vehet. Ugyan mind a két ország szovjet haditechnikával rendelkezik, amin a román fegyvergyártás is alapul, de éppen ezért jóval nagyobb esélyei vannak ezeken a piacokon az orosz és ukrán termékeknek. A román reményekről lásd: Román haditechnika Iraknak és Afganisztánnak – Ott lenni a piacon. <http://www.hhrf.org/nepujtag/04jan/4nu0107.htm>

⁹ V. G. Baleanu: Romania at Historic Crossroads. *Conflict Studies Research Centre*, 1998. június, 58.

¹⁰ Damian Kemp: Mergers top priority for Israel's Elbit. *Jane's Defence Weekly*, 1998. július 15. 21.

¹¹ Különösen értelmetlennek tűnik a költségvetésből a tervezettnél nagyobb forrásokat lekötő program fenntartása annak fényében, hogy hivatalos román források szerint a MiG-21-esek 2010-től kivonásra kerülnek. Lásd *Polaris*, 50. sz. 2003. március, 13. hét.

¹² Directory: Military Aircraft. *Flight International*, 2004. május 25–31. 46.

¹³ Az MLI-84 a szovjet BMP-1 román építésű verziója.

¹⁴ Lásd Radu Tudor: Upgrades Get Top Priority as Romania Nears NATO Entry. *Jane's Defence Weekly*, 2003. november 26. 15.

¹⁵ Ezt Románia teljes sikerrel kommunikálta szövetségesei felé. Lásd például Statement by Ian Brzezinski Deputy Assistant Secretary of Defense for European and Nato Affairs, House International Relations Committee, Subcommittee on Europe April 29, 2003 <http://www.defenselink.mil/dodgc/lrs/docs/test03-04-29Brzezinski.doc>

¹⁶ A reguláris erő létszáma 60 000 fő lesz (ebből 50 ezer katona, 10 ezer polgári alkalmazott), a területi erők tekintetében pedig 30 000 fős létszámot terveznek (25 ezer katona, 5 ezer polgári alkalmazott).

¹⁷ Magyarországgal 1996. szeptember 16-án, Bulgáriával 1995-ben sikerült alapszerződést kötni. Az egyébként is baráti Jugoszlávia irányában komoly gesztust tett Románia, amikor az ENSZ Biztonsági Tanácsa által 1992-ben elrendelt embargót megszegve 1992–1994 között benzint és dízelolajat szállított Belgrádnak.

¹⁸ A közvélemény és a politikai pártok sem támogatták az akciót, de a román külpolitika nyugati integrációs vonalát ez nem térítette el.

¹⁹ A Dnyeszter melléki Köztársaság szakadár erőit Ukrajna politikailag és a harcok során önkéntesekkel is támogatta. Felmerült a terület Ukrajnához csatlakozásának lehetősége is.

²⁰ Ukrajna 2004 májusában saját területen csatorna építésébe kezdett, amivel elkerülhetné a román fennhatóság alatti Sulina ág használatát. Bukarest szerint ez ellentétes nemzetközi jogszabályokkal és kétoldalú egyezményekkel. Lásd: Román–ukrán csatornavita, http://hvg.hu/hvg_friss_cikk.asp?oID=dedc426a-5e80-490d-ab3d-4180035f759f

²¹ A történelmi háttérrel és a két oldalon máig élő percepciókról lásd: V. G. Baleanu: Romania at Historic Crossroads. *Conflict Studies Research Centre*, 1998. június, 31.

²² Póti László: *Ukrajna kül- és biztonságpolitikája, 1990–2000*. Stratégiai Védelmi Kutató Hivatal, Budapest, 2001. 30.

²³ A vita tárgya az 1,5 négyzetkilométer alapterületű fekete-tengeri Kígyó-sziget státusa és a körülötte lévő 7000 négyzetkilométeres kontinentális talapzat, amely alatt egy közel 10 millió tonnát tartalmazó olajmező és jelentős gázkészlet van. A sziget 1878-tól a második világháborút követő rendezésig Romániához tartozott, majd a Szovjetunióhoz került, Ukrajna annak felbomlásakor örökölte meg.

²⁴ A párt célja a Romániával való egyesülés elérése. A szervezet 2002 telén – egyes források szerint román anyagi támogatással – tüntetéssorozatba kezdett az orosz nyelv kötelező iskolai bevezetése ellen.

²⁵ Romániához a jelenlegi EU tagállamok közül minden tekintetben leginkább Görögország hasonlítható. Nem kivétel ez alól a szomszédságpolitika sem. A görög szomszédságpolitika egyik legérdekesebb viszonylatáról lásd Demkó Attila: Görögország érdekérvényesítése az Európai Közösségen/Unión belül a macedón kérdésben. http://www.nfh.hu/doc/doku/IFM_tanulmányok/Gorogorszag_erdekervenyesitese-Demko.pdf

²⁶ Vagy, ha megvan arra a politikai akarat, Románia kiépíthet könnyen telepíthető, a kor követelményeinek megfelelő erőket is a hagyományos gépesített erői mellé, ehhez azonban forrásokat kell rendelni, melyek megint csak a gazdaság fejlesztésétől fogják elvonni az energiákat.